

นักเรียนจินตกรรม: การก่อรูปและการผลิตซ้ำตัวตนต่อนักเรียน:
กรณีศึกษาผ่านข้อสอบการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน
(โอเน็ต) วิชาสุขศึกษาและพลศึกษา

Imagined Students: Formation and Reproduction the
Self to Students: a Case Study of Ordinary National
Education Test (O-net); Health and Physical Education

ศิริวัช ศรีโกคางกุล* และเพ็ญณี กันตะวงษ์**

บทคัดย่อ

หนึ่งในผลลัพธ์ของการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญในช่วงทศวรรษที่สอง หรือตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมาคือ การปรับเปลี่ยน วิธีการทดสอบการศึกษาแห่งชาติ หรือที่เรียกว่าโอเน็ต สำหรับนักเรียนที่จำเป็นต้องสอบเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย การริเริ่มเช่นนี้เพื่อมุ่งหวังให้นักเรียนไทยมีความ ขยันและใฝ่รู้ เพื่อบรรลุเป้าหมายในการเป็น “คนไทยยุคใหม่ผู้มีคุณภาพ” บทความนี้ได้พิจารณา ถึงข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาจากข้อสอบโอเน็ต เพื่อพิจารณาว่า ข้อสอบในฐานะเป็นหนึ่งใน เครื่องมือของรัฐไทย มุ่งหวังที่จะเห็นนักเรียนในจินตนาการเป็นอย่างไร บทความนี้อาศัยการ วิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาได้ผูกขาด “ความหมาย” ของแบบแผนการปฏิบัติที่ตนเองคิดว่า “ถูกต้องสมบูรณ์เพียงฝ่ายเดียว” ใน ประเด็นแทบจะทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ คำสอนเรื่องครอบครัว ประเด็นเรื่องมิตรภาพ ประเด็นกีฬาและการใช้เวลาว่าง ตลอดจนประเด็นอื่นๆ การผูกขาด ดังกล่าวถูกผลิตซ้ำในทุกปีๆ ได้ส่งผลก่อรูปให้นักเรียนในจินตนาการของรัฐไทยกลับกลายเป็นผู้ที่ เชื่อง ห้ามคิดนอกกรอบและห้ามมีจิตใจเชิงวิพากษ์ ซึ่งนักเรียนในมุมมองเช่นนี้ไม่สอดคล้องกับ ความพยายามปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาแต่อย่างใด

คำสำคัญ: นักเรียนจินตกรรม ข้อสอบการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน การก่อรูป และการผลิตซ้ำ วิชาสุขศึกษาและพลศึกษา

* และ ** กลุ่มวิจัยการบริหารกิจการท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40002

Abstract

One of the second decade National Education Reform from 2007 is the Ordinary National Education Test (O-net) which is administered for primary school, junior high school, and senior high school students with a view to their studying at higher level institutions. The aim was the creation, through strong efforts at educational development, of diligent students who would finally become a “new Thai generation with quality”. With this background, this article is written with the mainly documentary research methodology and considers the O-net’s Health and Physical Education examination as one of the state’s tools for the formation of students in the state’s imagination. The results of the study reveal that the Health and Physical Education examination is monopolized by the students’ understanding of the code of conduct for aspects of life such as ; sexual relationships, lessons on family, friendships, as well as sports and leisure activities. The monopoly of those aspects has been reproduced annually and has been moulding students who, in the state’s imagination, are docile in so far as they lack a critical mind. These kinds of students are not considered as a supportive factor towards educational reform.

Keywords: Imagined Students, Ordinary National Education Test, Formation and Reproduction, Health and Physical Education

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญในช่วงทศวรรษที่สอง หรือตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา เป็นผลมาจากปัญหาขาดความสามารถของประเทศไทยในการแข่งขันระหว่างประเทศ ปัญหาด้านเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน และปัญหาคุณภาพของบุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนมาจากความเชื่อที่ว่าเมื่อสภาพสังคมเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาย่อมต้องเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกันด้วย (อัญญรัตน์ นาเมือง, 2553) วิสัยทัศน์ของการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” และหลักการสำคัญของการปฏิรูปคือการสร้างคุณภาพและเนื้อหาในการศึกษาเพื่อผลิต “คุณภาพคนไทยยุคใหม่” อันเป็นคนไทยที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล โดยมีคุณลักษณะประกอบด้วย 1.คนไทยใฝ่รู้: สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 2. คนไทยใฝ่ดี: มีคุณธรรมพื้นฐาน มีจิตสำนึกและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีจิตสาธารณะ มีวัฒนธรรมประชาธิปไตย และ 3. คนไทยคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้: มีทักษะในการคิดและปฏิบัติ มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ การปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวถูกคาดหวังว่าจะเป็นก้าวอย่างสำคัญของสังคมไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ ที่พัฒนาแล้ว (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) การปฏิรูปการศึกษาข้างต้นยังได้นำไปสู่ 1) การปรับเปลี่ยน “วิธีการ” ทดสอบการศึกษาแห่งชาติหรือที่เรียกว่าโอเน็ต สำหรับนักเรียนที่จำเป็นต้องสอบเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน โดยใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกันทั้งประเทศ และ 3) การปฏิรูปบุคลากรทางการศึกษา เช่น การพัฒนาครูและการผลิตครูพันธุ์ใหม่ ไม่เพียงเท่านั้น การปฏิรูปการศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการปรับเปลี่ยน “เนื้อหาของข้อสอบ” เพื่อหวังในการสร้างและก่อรูปให้นักเรียนไทยเป็น “คนไทยยุคใหม่ผู้มีคุณภาพ” (สถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ, 2551) ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนใช้คำว่า “นักเรียนจินตกรรม” หรือ “นักเรียนที่ถูกจินตนาการ” ตามมุมมองของรัฐไทย อย่างไรก็ตาม เนื่องด้วยการปฏิรูปการศึกษาครอบคลุมในหลายประเด็นดังที่กล่าวไปข้างต้น บทความนี้ผู้เขียนจะพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาข้อสอบการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (โอเน็ต) เพียงเท่านั้น โดยมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2550-2553

คำถามสำคัญตามมามีคือ ทำไมต้องเป็นข้อสอบโอเน็ต ทำไมต้องเป็นวิชาสุศึกษาและพลศึกษา และทำไมต้องระหว่างปี พ.ศ. 2550-2553 ทั้งนี้ นับตั้งแต่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีมติเห็นชอบให้มีการสอบโอเน็ตในการสอบวัดความรู้รอบคอบปลายช่วงชั้นประถมปีที่ 6 มัธยมปีที่ 3 และมัธยมปีที่ 6 ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 ได้มีการกำหนดให้ข้อสอบโอเน็ตประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระวิชา ประกอบด้วย 1) ภาษาไทย 2) คณิตศาสตร์ 3) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 4) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 5) สุขศึกษาและพลศึกษา 6) ศิลปะศึกษา 7) การงานอาชีพ และ 8) ภาษาต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2558 เรื่อยมาได้มีการตัดข้อสอบ 3 กลุ่มวิชาออกไปคือ สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะศึกษา และการงานอาชีพ ด้วยเหตุผลว่า แต่ละโรงเรียนสามารถจัดสอบกลุ่มวิชาเหล่านี้เองได้ ทั้งนี้ การสอบโอเน็ตมีความสำคัญมากสำหรับนักเรียนทุกยุคปลายช่วงชั้นการศึกษา โดยเฉพาะกับนักเรียนที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัย เพราะมีการจัดสอบหนึ่งครั้งต่อปี นักเรียนจึงไม่มีโอกาสแก้ตัว (โพสท์ทูเดย์, 23 มกราคม 2553 น. ส.8,ส.9) ยิ่งกว่านั้น โดยปกติแล้วการคิดสัดส่วนคะแนนสำหรับการรับนักเรียนเข้ามหาวิทยาลัย นักเรียนจะต้องยื่นคะแนน 4 ชนิดที่จะถูกนำมาคิดคำนวณเป็นร้อยละ คือ 1) GPAX ผลการเรียนเฉลี่ย 3 ปี ร้อยละ 20 คะแนน 2) โอเน็ต ร้อยละ 30 คะแนน 3) GAT (สอบวัดความถนัดทั่วไป) ร้อยละ 10-50 คะแนน 4) PAT (สอบความถนัดเฉพาะด้าน) ร้อยละ 0-40 คะแนน เมื่อพิจารณาฐานตัวเลขดังกล่าวจะพบว่าคะแนนของโอเน็ตจึงสูงมาก นอกจากนี้ บางคณะของแต่ละมหาวิทยาลัยเช่นคณะแพทยศาสตร์ได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำว่านักเรียนจะต้องได้คะแนนโอเน็ตไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 (ไทยรัฐ, 25 กุมภาพันธ์ 2553 น.15)

ในแต่ละปี การสอบโอเน็ตยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นเพราะนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ส่งเสริมให้โรงเรียนต่างๆ นำคะแนนโอเน็ตไปใช้ในการสอบเพื่อเลื่อนชั้นเรียนให้มากขึ้น (สยามรัฐ, 20 มกราคม 2554 น.27) ขณะที่ในปี พ.ศ. 2554 ถือเป็นปีแรกที่มีการระบุคะแนนสอบโอเน็ตในเอกสารการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร (transcript) ในทุกระดับช่วงชั้นคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 (เดลินิวส์, 3 กุมภาพันธ์ 2554 น.22) เช่นเดียวกับการรับนักเรียนเข้าศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เริ่มมีการใช้คะแนนโอเน็ตด้วยในสัดส่วน 50-50 (ที่เหลือคือการจับฉลากและการสอบของโรงเรียนนั้นๆ) พร้อมกับมีแนวคิดว่าจะนำคะแนนโอเน็ตไปเป็นค่าเฉลี่ยเพิ่มเติมต่อคะแนนเฉลี่ยสะสมตลอดหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือจีแพ็กซ์ (GPAX) เพื่อป้องกันการปล่อยเกรดหรือกวดเกรดของแต่ละโรงเรียน และเพื่อให้มาตรฐานการให้เกรดของแต่ละโรงเรียนมีความเท่าเทียมกัน และ ความคิดของ ศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ชาติดำรงเวช อธิการ

รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการยังระบุในปี พ.ศ. 2555 ว่า ผลคะแนนสอบโอเน็ตของนักเรียนมีส่วนสำคัญยิ่งยวดในการเลื่อนวิทยฐานะของครู นั้นหมายความว่าครูทุกคนจะต้องตั้งใจสอนเนื้อหาการเรียนและกระตุ้นให้เด็กทำคะแนนโอเน็ตให้สูง เพื่ออนาคตและความมั่นคงของครูเอง (สยามรัฐ, 25 มกราคม 2555) จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า การสอบโอเน็ตมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

จากรายงานของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ระบุว่า ผลการสอบ O-net ปี พ.ศ. 2560 โรงเรียนภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีคะแนนต่ำกว่านักเรียนจากโรงเรียนสังกัดมหาวิทยาลัยรัฐ/มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (โรงเรียนสาธิต) ในทุกวิชา ขณะเดียวกันสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติได้เปรียบเทียบคะแนนของโรงเรียนตามแหล่งที่ตั้งของโรงเรียน พบว่ามีช่องว่างของคะแนนระหว่างโรงเรียนในชนบทและโรงเรียนในเมืองอย่างมาก โดยที่โรงเรียนในเมืองทำคะแนนได้สูงกว่านักเรียนจากโรงเรียนชนบท โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ ซึ่งผลการสอบสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคในระบบการศึกษาระหว่างนักเรียนในเมืองและนักเรียนจากโรงเรียนในชนบท รวมถึงนักเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและโรงเรียนสังกัดมหาวิทยาลัยรัฐ/มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (Dumrongkiat Mala, 2017) จะเห็นได้ว่า การปฏิรูปการศึกษาไม่สามารถปฏิรูปผู้เรียนโดยองค์รวมได้ และเมื่อพิจารณาในรายวิชา จะพบว่านักเรียนมีปัญหาในการเรียนรู้ในแต่ละวิชาอย่างเด่นชัด ในที่นี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ถึงรายวิชา 1 รายวิชา ที่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาในการพัฒนาผู้เรียน

ในภาพรวมถึงแม้ว่าข้อสอบโอเน็ตประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระวิชา ต่อมาลดเหลือ 5 กลุ่มสาระวิชา แต่คำถามสำคัญคือทำไมผู้เขียนเลือกศึกษาวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ควรต้องย้ำว่าข้อสอบในวิชาอื่นๆ ค่อนข้างจะมีความเป็นวัตถุวิสัยสูง (objective) ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ เป็นต้น กล่าวคือ คำตอบมีความเป็นไปได้สูงว่ามีความถูกต้องตามหลักการและไวยากรณ์ ขณะที่วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และสุขศึกษาและพลศึกษามีลักษณะตรงกันข้าม รวมถึงวิชาศิลปะศึกษาในบางข้อเนื่องจากมีความเป็นอัตวิสัยสูง (subjective) และยากที่จะระบุคำตอบที่ถูกต้องแน่นอนคำตอบเดียว เช่น ข้อสอบวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปี พ.ศ. 2553 ถามว่า “ข้อใดไม่ใช่การปฏิบัติตามกระบวนการประชาธิปไตย ก. การประท้วงโดยนัดหยุดงาน ข. การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ค. การยอมรับในเสียงของคนส่วนใหญ่ ง. การปราศรัยแสดงความคิดเห็นทางการเมือง” แม้คำตอบที่ถูกต้องที่ได้รับการเฉลยคือ ข้อ ก. แต่ควรต้อง

ตระหนักว่า การประท้วงนัดหยุดงานเป็นเรื่องปกติในระบอบประชาธิปไตย หลายประเทศได้รองรับสิทธินี้ไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือ คำถามในปีเดียวกันว่า “คนชายขอบ (Marginal Man) เป็นผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการใด ก. การร่วมมือ ข. การแข่งขันกัน ค. การผ่อนปรนเข้าหากัน ง. การผ่าเหล่า (Mutation) จ. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม” แม้คำตอบที่ถูกเฉลยคือข้อ ง. แต่ควรต้องย้ำอีกเช่นกันว่า การแข่งขันกันในข้อ ข. สามารถนำไปสู่การเอาใจเอาเปรียบและสร้างให้เกิดคนชายขอบได้เช่นกัน ฯลฯ ด้วยความอึดวิสัยของวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แต่ถูกทำให้มีความจริงที่ถูกต้องสูงสุด (absolute truth) จึงทำให้นักวิชาการต่างประเทศ เช่น Goodman (2013) ระบุนิยามเบื้องหลังของข้อสอบวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่า ถ้าหลัง อนุรักษนิยม มีอคติทางชนชั้น เชื้อชาติ ภูมิภาคและมุ่งแสวงหาคำตอบที่เอื้อต่อประโยชน์ชนชั้นนำเป็นหลัก หรือข้อสอบวิชาศิลปศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปี พ.ศ. 2552 ถามว่า “สิดิที่ใช้แทนความรัก” แม้คำตอบจะถูกเฉลยว่าเป็นสีแดง แต่คำตอบอื่นๆ ทั้งขาว ชมพูและดำ ถือว่าเป็นสิ่งบอกรักได้เช่นกัน ขณะที่ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ถือว่ามีปัญหาไม่ต่างกันและมักปรากฏข่าวโด่งดังในแวดวงทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ผู้เขียนจะกล่าวต่อไป ในบทความนี้ โดยเชื่อมโยงถึงเนื้อหาของข้อสอบเข้ากับการก่อรูปและผลิตซ้ำให้นักเรียนไทย เข้ารูปเข้ารอยกับจินตนาการชุดหนึ่งที่รัฐไทยหวังให้นักเรียนเป็น

ขณะที่คำถามสุดท้ายคือ เหตุใดจึงเลือกระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2550-2553 เนื่องจากในปี 2553 ได้มีประกาศออกมาจากสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ห้ามมิให้นำข้อสอบโอเน็ตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นไปกระทำการเผยแพร่และเฉลยแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม ตามหนังสือออนไลน์ยังมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงเนื้อหาข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาเป็นประจำทุกปี จนกระทั่งข้อสอบวิชาดังกล่าวถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2558

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึงการก่อรูปและผลิตซ้ำตัวตนต่อนักเรียน: กรณีศึกษาผ่านข้อสอบการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (โอเน็ต) วิชาสุขศึกษาและพลศึกษา

บททวนวรรณกรรมว่าด้วยระบบการศึกษาและการกล่อมเกลาทางสังคม

โดยธรรมชาติของระบบการศึกษามีเป้าหมายเพื่อกล่อมเกลาพลเมืองของประเทศให้มีพฤติกรรมและระบบความคิดในแนวเดียวกันผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อป้องกันระบบคิดและพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากคนในสังคม สิ่งที่มาในกระบวนการกล่อมเกลาในโรงเรียน

คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้การปฏิบัติตามระบบราชการ เนื่องด้วยในระบบโรงเรียนยึดติดอยู่กับการบริหารจัดการตามระบบราชการ ดังนั้น ผู้บริหารและครูจึงมีพฤติกรรมอยู่ในกรอบของระบบการกล่อมเกล่าให้ผู้เรียนปฏิบัติและเชื่อตามกฎระเบียบและอยู่ภายใต้อำนาจของครู (Schwartz, 1975)

อิลลิค (Illich, 1971) และ โรเมอร์ (Reimer, 1971) ได้ชี้ประเด็นความอ่อนแอของระบบการศึกษาว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ต่อต้านการศึกษา เพราะโรงเรียนมุ่งเน้นคุณภาพของการจัดการศึกษาในแง่ที่ผู้เรียนรับฟังผู้สอนอย่างสุภาพ และเขียนคำตอบตามที่ครูพูดให้ฟังหรือที่ครูสอน จึงจะเชื่อได้ว่านักเรียนสามารถได้เรียนรู้อย่างแท้จริง แม้แต่วิชาทางสังคมศาสตร์เอง ก็จัดบทเรียนให้นักเรียนเรียนตามเนื้อหาโดยไม่ว่าตัวตนของผู้เรียนคิดเห็นอย่างไร รวมถึงมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่ตนเองเรียนกับปรากฏการณ์ทางสังคมในชีวิตจริงอย่างไร ในที่สุดแล้วโรงเรียนจึงผลิตผู้เรียนที่มีความเชื่อมั่นในศาสตร์หรือวิชาที่เรียน แต่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเพื่อนร่วมสังคมหรือมีความเข้าใจหรือมีสำนึกที่เป็นความรู้สึกนึกคิดของตนเอง กล่าวในแง่นี้ได้ว่าโรงเรียนเป็นแหล่งผลิตนักเรียนบนพื้นฐานของการจัดลำดับชั้นในสังคม โดยไม่ได้สร้างความเข้าใจอย่างแท้จริงต่อธรรมชาติของการศึกษาในบริบททางสังคม

การจัดหลักสูตรและเนื้อหาวิชาที่สอนในโรงเรียนถูกมองว่าเป็นการจัดการศึกษาตามที่ชนชั้นสูงมองว่ามีความสำคัญ ผู้ใดเป็นเจ้าของความรู้ ผู้นั้นมีเครื่องมือ (ความรู้) ในการผลิต ซึ่งเป็นการสร้างวัฒนธรรมของกลุ่มที่มองตนเองว่าเหนือกว่ากลุ่มอื่นในสังคม แต่ขณะเดียวกันก็มีความรู้ในบางวิชา เช่น “สังคมวิทยา” ที่ไม่ใช่เครื่องมือในการผลิตและไม่สนองตลาดแรงงาน แต่เป็นวิชาที่แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้เพื่อตอบสนองสติปัญญา (Intellectual Consumption) (Bowles & Gintis, 1976)

เดล (Dale, 1977) อธิบายว่า หน้าที่พื้นฐานของโรงเรียนคือการผลิตซ้ำ ผลผลิตที่สัมพันธ์กับสังคมคือการยึดมั่นกับลำดับชั้นในสังคม เช่น เรียนรู้การเป็นสมาชิกเป็นพวกกับกลุ่มเพื่อน เรียนรู้ที่จะอดทนกับความล่าช้า และการทนต่อการถูกแทรกแซงหรือปิดกั้นการกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ ในแง่นี้ โรงเรียนได้ฝึกหล่อหลอมผู้เรียนให้ปฏิบัติตามปทัสสถานและค่านิยมของสังคม การกล่อมเกล่าเหล่านี้ถูกถ่ายทอดให้กับผู้เรียนทั้งในหลักสูตรปกติ และหลักสูตรแอบแฝง (Robinson, 1981) ทำนองเดียวกันกับ อัลธูเซอร์ (Althusser, 1971) ได้กล่าวว่า โรงเรียนเป็นเครื่องมือของรัฐในแง่อุดมการณ์ (ideological state apparatus) โรงเรียนเป็นสถาบันเดียวที่สามารถนำเด็กเข้ามาร่ำเรียนตั้งแต่อายุน้อย และสอนเรื่อง รู้-อย่างไร (know-how) และความรู้เชิงขั้นตอน (Procedural knowledge) เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนไปสู่การเป็น

ปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมเอื้อต่อระบบทุนนิยม โรงเรียนยังสอนให้นักเรียนตระหนักถึงความเหมาะสมในการครองตนเอง การรู้จักให้ความเคารพกฎระเบียบต่างๆ ตลอดจน ฝึกให้แข่งขันกันเอง รวมถึง สร้างคุณลักษณะเห็นแก่ตัวให้แก่เด็กนักเรียน ไม่เพียงเท่านั้น โรงเรียนยังเป็นสถาบันเดียวที่สามารถนำนักเรียนมาอยู่ได้วันละไม่ต่ำกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน สัปดาห์ละ 5-6 วัน ที่สำคัญที่สุดคือ โรงเรียนสามารถผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐผ่านเนื้อหาการเรียนการสอนหรือทักษะการครองตนให้เข้ากับกฎระเบียบต่างๆ โดยอุดมการณ์เหล่านี้ถูกกระทำผ่าน “โรงเรียน” ซึ่งเป็นสถานที่ที่ถูกเข้าใจมาตลอดว่าเป็น “สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลาง” “ไร้เดียงสา” และ “ปราศจากการเมืองใดๆ”

ส่วนเบิร์นสไตน์ (Bernstein, 1971 อ้างใน Robinson, 1981) ให้ข้อคิดว่า การถ่ายทอดความรู้หรือการจัดการศึกษาแท้จริงแล้วเป็นการถ่ายโยงทางวัฒนธรรม Bernstein ยังกล่าวต่อไปว่า รูปแบบของการถ่ายทอดความรู้เกิดจากวิธีการสอน ซึ่งอาจเป็นการบรรยาย การใช้กิจกรรมกายภาพบำบัดหรือใช้เทคนิคการล้างสมอง ส่วนการประเมินหรือวัดผลขึ้นอยู่กับหลักสูตรและวิธีการถ่ายทอดความรู้ และ เบิร์นสไตน์สรุปว่า การถ่ายทอดความรู้เป็นลักษณะของการผลิตซ้ำภายใต้เงื่อนไขของสังคม ซึ่งธรรมชาติของการผลิตซ้ำจะเห็นได้จากสาขาวิชาที่ผู้เรียนรู้อาจมีขอบเขตที่เข้มแข็งแยกจากกันโดยเด็ดขาด เช่น การศึกษาวิชาคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ และเคมี ซึ่งไม่ได้รับความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันและไม่เชื่อมโยงกับวิชาใดๆ และผู้เรียนที่เชี่ยวชาญในแต่ละวิชาก็จะเรียกตัวเองว่า “นัก” เช่น นักเคมี นักคณิตศาสตร์ และนักฟิสิกส์ เป็นต้น แนวคิดของการบูรณาการศาสตร์ สามารถทำได้โดยที่ “นัก” ในศาสตร์ต่างๆ ศึกษาถึง “movement” ของแต่่วิชาเนื้อหาของตน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนพบถึงความเชื่อมโยงของเนื้อหาวิชาที่เป็นศาสตร์ของตนกับวิชาอื่นหรือค้นพบองค์ความรู้ใหม่ แต่มีข้อสังเกตว่าแนวคิดลักษณะนี้อาจทำให้ผู้สอนมีความรู้สึกอยู่ภายใต้ภาวะคุกคามเพราะความสัมพันธ์ด้านฐานอำนาจระหว่างผู้เรียนและครูอาจเปลี่ยนไปเพราะผู้เรียนอาจกลายเป็นผู้รู้ได้เช่นกัน

การผลิตซ้ำในสังคมมีความเชื่อมโยงกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม โดยเจตนาแล้ว การศึกษามีความพยายามที่จะทำให้สังคมมีความเสมอภาคกัน โดยเปิดโอกาสให้คนจนมีโอกาสเลื่อนไหลทางชนชั้นแต่ส่วนใหญ่มักไม่ประสบความสำเร็จ การศึกษาจึงเป็นเหมือนเครื่องแบ่งแยกให้คนมีฐานะได้มีโอกาสทางสังคมมากขึ้น มีผลให้สังคมมีสภาพเดิม คนจนส่วนใหญ่ยังอยู่ในฐานะและสถานภาพเดิม และคนรวยมั่งคั่งมากขึ้น ระบบการศึกษาก็ตกต่ำลง (Dorling, 2014)

วิธีการศึกษา

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเอกสารผ่านการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากข้อสอบเก่าของวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ในระดับ 3 ช่วงชั้นคือ ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างปีการศึกษา พ.ศ. 2550-2553 และอาศัยตำรา วารสาร หนังสือพิมพ์ บทสัมภาษณ์ ฯลฯ เกี่ยวข้องกับข้อสอบวิชาดังกล่าว โดยผู้เขียนอาศัยวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา เป็นเครื่องมือช่วยคิดค้นหาความรู้ (heuristic conceptual tools) เกี่ยวกับตัวแบบของนักเรียนในจินตนาการตามทัศนะของประเทศไทย

ผลการศึกษา

ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือของรัฐซึ่งได้กระทำหน้าที่ “ผูกขาด” ความหมายของแบบแผนปฏิบัติที่ตนเองคิดและเชื่อว่าดีที่สุดฝ่ายเดียวในแทบจะทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ ครอบครัว เพื่อนฝูง กีฬา การใช้เวลาว่าง ฯลฯ การผูกขาดเช่นนี้ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถตอบโต้กับความหมายดังกล่าวได้ เนื่องจากตัวเลือกในข้อสอบมีความจริงสูงสุดในมุมมองของผู้ออกข้อสอบเพียงข้อเดียว ผลที่ตามมาจึงทำให้ระบบคิดของนักเรียนถูกทำให้แคบลง ซึ่งเป็นการปิดกั้นทักษะ ศักยภาพ และจินตนาการของพวกเขา กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาได้เป็นหนึ่งในเทคโนโลยีทางอำนาจในการทำให้ความเป็นองค์ประธาน/ร่างทรง (subject) ของนักเรียนถูกทำให้เชื่อฟังว่า นอนสอนง่าย (docile body) (Foucault, 1977) และไม่สามารถคิดนอกกรอบได้ สามารถพิจารณาความหมายของแบบแผนปฏิบัติที่ถูกผูกขาดได้อย่างน้อย 5 ประการดังนี้

ประการแรก การถูกผูกขาดว่าด้วยความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ

แม้ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาจะเข้าใจธรรมชาติของวัยรุ่นเป็นอย่างดีว่า พวกเขาเป็นวัยที่เริ่มต้นมีอารมณ์ทางเพศ แต่การนำเสนอการระบายอารมณ์ทางเพศกลับนำเสนอแนวทางเดียวเท่านั้นคือ วัยรุ่นต้องไปออกกำลังกาย ขณะที่แนวทางอื่นๆ เช่น อ่านหนังสือ ฟังเพลง และดูภาพยนตร์ ถือว่าเป็นแนวทางที่ไม่เหมาะสม (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 12) ไม่เพียงเท่านั้น ความคิดว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศยังเป็นความคิดที่คับแคบและไม่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ ข้อสอบได้ระบุว่า พัฒนาการการคบเพื่อนของวัยรุ่นคือ การต้องคบเพื่อนต่างเพศเท่านั้น การที่วัยรุ่นมีพัฒนาการคบเพื่อนเพศเดียวกัน คบเพื่อนวัยเดียวกันหรือคบเพื่อนต่างวัยย่อมไม่ถือว่าเป็นพัฒนาการของวัยรุ่น (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ.

2551 ข้อ 4) นอกจากนี้ ข้อสอบยังผูกขาดสิ่งที่จะต้องควรกระทำในสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ข้อสอบถามว่า “เมื่อถูกล่วงละเมิดทางเพศ ควรปรึกษาใครเป็นอันดับแรก” ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว นักเรียนสามารถที่จะปรึกษาเพื่อนสนิท ครูประจำชั้น และอาจารย์แนะแนวได้ แต่ข้อสอบนำเสนอทางเลือกเดียวเท่านั้นคือต้องปรึกษาผู้ปกครอง (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 5) เช่นเดียวกับคำถามที่ว่า “ถ้าถูกล่วงเกินหรือถูกล่วงลาม ควรทำอย่างไรเป็นลำดับแรก” หากใครก็ตามเลือกที่จะปฏิเสธด้วยท่าที่ไม่พอใจ หรือตอบโต้กลับด้วยถ้อยคำที่รุนแรง ถือว่าเป็นความคิดที่ผิด เพราะคำตอบที่ถูกต้องเท่านั้นคือ “ลูกหนีทันที” (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 3 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 9)

การถูกผูกขาดว่าด้วยความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศยังตอกย้ำกับความเชื่อเรื่องวัฒนธรรมไทยในแง่ที่ผู้ชายเป็นใหญ่ พิจารณาจากคำถามว่า “ข้อใดไม่ใช่วัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับเรื่องเพศ” คำเฉลยที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมไทยคือ ผู้ชายที่แต่งงานแล้วต้องซื้อสตัยต่อภรรยา เป็นหญิงต้องรักษนวลสงวนตัวและสามีเป็นข้างทำหน้าที่ ภรรยาเป็นข้างทำหน้าที่ ส่วนการดูแลบ้านเป็นหน้าที่ของสามีและภรรยาถือว่าไม่ได้เป็นวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับเรื่องเพศ (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 8)

ขณะที่ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาซึ่งเป็นข่าวโด่งดังทั่วประเทศและได้รับการกล่าวถึงในสื่อออนไลน์จำนวนมากในปี พ.ศ. 2553 ได้เริ่มต้นเกริ่นว่า “นิตเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เป็นคนสวย มีเพื่อนชายมาชอบเธอหลายคน เธอก็ไม่ปฏิเสธเมื่อมีเพื่อนชายชวนไปเที่ยวกลางคืน ในที่สุดเธอมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพื่อนชายจนมีอาการแพ้ท้อง ด้วยความกลัวใจนิตจึงนำเรื่องไปปรึกษาเพื่อนชาย ซึ่งเพื่อนชายแนะนำให้ไปทำแท้ง ผลสุดท้ายนิตไปทำแท้งแต่ต้องเสียชีวิตด้วยอาการตกเลือด” ข้อสอบถามว่า “ข้อใดเป็นเหตุผลของการที่นิตมีเพื่อนชายมาชอบหลายคน” คำตอบคือ เพราะนิตเป็นคนสวย แต่คำตอบอื่นๆ อาจจะถูกต้องไม่ต่างกันคือ นิตมีมนุษย์สัมพันธ์ดี ชอบเที่ยวกลางคืน และไม่ปฏิเสธคำขอของเพื่อนชาย คำถามถัดมาคือ “ข้อใดเป็นอันตรายที่เกิดขึ้นบ่อยจากการเที่ยวกลางคืนของหญิงสาว” คำเฉลยคือ การถูกข่มขืน เอาเข้าจริงๆ แล้ว คำตอบอื่นๆ มีโอกาสเกิดขึ้นบ่อยเช่นกัน โดยเฉพาะการถูกมอมยา ถูกชิงทรัพย์และถูกทำร้ายร่างกาย และข้อสอบยังแนะนำด้วยอีกว่า เพื่อไม่ให้เหตุการณ์นี้เกิดขึ้น นิตควร “ไม่มีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนวัยอันควร” ขณะที่คำตอบอื่นๆ ซึ่งถือว่ามีโอกาสถูกเช่นกันคือ รักษนวลสงวนตัว ตั้งใจเรียนและไม่ซิงสุกก่อนห้าม ถือว่าเป็นคำตอบที่ผิด (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 36 37 และ 40)

ประการที่สอง การถูกผูกขาดว่าด้วยคำสอนเรื่องครอบครัว

ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวที่อบอุ่นไว้ว่าเป็นการที่ครอบครัวมีการสื่อสารกันอยู่เสมอ ขณะที่คำว่า “อบอุ่น” กลับไม่ครอบคลุมถึงการที่ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันทุกวันและมีฐานะเพียงพอในการดูแลสมาชิกของตน (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อ 34) ข้อสอบยังได้แทรกแซงปริมาณผลการใช้ชีวิตของแต่ละครอบครัวด้วยคำแนะนำว่า เมื่อแต่งงานแล้วควรจะต้องคบเพื่อน แต่ต้องจัดแบ่งเวลาในการพบปะเพื่อนและครอบครัวให้พอดี ทั้งๆ ที่ทางเลือกของแต่ละครอบครัวอาจจะอยากตอบว่า ไม่ควรต้องคบเพื่อนเพราะ “เพราะเพื่ออาจรวบวนเรื่องเงินทำให้เกิดปัญหาครอบครัว” หรือ “เพราะเพื่อนอาจชวนเที่ยวทำให้ไม่มีเวลาหรับครอบครัว” (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อ 8)

ไม่เพียงเท่านั้น ข้อสอบถามว่า “การสอนเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ไม่นิยมใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา สามารถทำได้อย่างไร” คำตอบเดียวที่ถูกผูกขาดคือ ครอบครัวต้องไม่ใช่คำพูดรุนแรงหรือใช้กำลังในการแก้ปัญหา ทั้งๆ ที่คำตอบอื่นน่าจะมีส่วนถูกต้องเช่นคำตอบว่า พ่อแม่ต้องพูดสอนให้ลูกรู้จักการแก้ปัญหาด้วยการมีสติและพ่อแม่ต้องยกตัวอย่างการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ต้องให้เด็กเข้าใจ (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 48)

นอกจากนี้ ความรักในมุมมองของข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาถือว่าเป็นมุมมองความรักในเชิงเหนือจริงและยากจะเป็นจริง เช่นคำถามที่ว่า “ข้อใดเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ครอบครัวแตกแยก” คำตอบคือ ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ครอบครัวแตกแยกอาจจะเกิดขึ้นจากปัญหาทรัพย์สินเงินทอง การศึกษาและหน้าที่การงานย่อมเป็นไปได้ (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2551 ข้อ 8) ควรต้องกล่าวด้วยว่า ข้อสอบพยายามตอกย้ำเสมอว่า ฐานะการเงินเป็นสิ่งที่สำคัญน้อยที่สุดของการเป็นครอบครัวที่ดี ขณะที่ความรัก การนับถือซึ่งกันและกัน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสำคัญกว่า (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 8) อนึ่ง ควรต้องมีการทำสำรวจด้วยว่า ฐานะการเงินสำคัญน้อยที่สุดจริงหรือไม่ และครูรักที่คิดอุดมคติที่ว่า เช่นนี้ปานนี้หย่ากันหรือยัง ปัญหาของโจทย์ข้อนี้จึงไม่ใช่อยู่ตรงที่อะไรสำคัญน้อยหรือมาก เพราะเรื่องดังกล่าวมันวัดไม่ได้ เป็นอัตวิสัยทั้งสิ้น หากใครก็ตามให้ความหมายของการเป็นครอบครัวที่ดีในมุมมองของตนเองด้วยการตอบว่าฐานะการเงินสำคัญที่สุด ก็เชื่อว่าจะผิด

ประการที่สาม การถูกผูกขาดว่าด้วยความหมายของมิตรภาพ

ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาได้นำความหมายของมิตรภาพมาผูกโยงกับเรื่องหลักๆ คือ เรื่องคุณลักษณะเพื่อนที่น่าคบ เรื่องบุหรี เรื่องทะเลาะวิวาท เรื่องความสัมพันธ์ต่างเพศ เป็นต้น ข้อสอบได้ระบุว่าลักษณะของบุคคลที่เราต้องการคบเป็นเพื่อนมากที่สุดคือ ต้องมีลักษณะเอาใจเขามาใส่ใจเรา แต่ลักษณะของบุคคลที่ยิ้มแย้มแจ่มใส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และพูดจาไพเราะ ถือว่าผิด (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 6) นอกจากนี้ ข้อสอบยังระบุอีกว่า การพาเพื่อนไปเที่ยวกลางคืนถือว่าไม่เป็นการแสดงความเอื้ออาทร ทั้งๆ ที่ การเที่ยวกลางคืนอาจจะเป็นการเที่ยวได้หลายประเภท และอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการเปิดหูเปิดตาเพื่อให้ผู้ไปเที่ยวเรียนรู้และมีภูมิคุ้มกันในอนาคตย่อมเป็นไปได้ (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2551 ข้อ 10) ยิ่งกว่านั้น ข้อสอบยังถามถึงทักษะการปฏิเสธเมื่อเพื่อนชวนสูบบุหรี่ว่า ต้องปฏิเสธไม่สูบบุหรี่ด้วยน้ำเสียงที่แสดงความจริงจังแต่เป็นมิตร แต่หากปฏิเสธแบบบอกปิดว่าบุหรีเป็นสิ่งไม่ดีและรีบเดินหนีไป ถือว่าผิด (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 47) ข้อสอบยังผูกขาดถึงแบบแผนการปฏิบัติที่เชื่อว่าถูกต้องที่สุดด้วยคำถามที่ว่า “ถ้าเพื่อนของนักเรียนมีเหตุทะเลาะวิวาทกัน นักเรียนควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะดีที่สุด” คำเฉลยคือ บอกให้ทั้งคู่ใจเย็นและบอกให้เพื่อนไปตามครู แต่หากเรารีบเข้าไปขวางและบอกให้ทั้งสองฝ่ายใจเย็นๆ ถือว่าผิดเช่นกัน (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2551 ข้อ 38) ข้อสอบยังได้ปิดท้ายกับคำถามที่ว่า “พฤติกรรมใดที่เหมาะสมในการปฏิบัติตัวต่อเพื่อนเพศตรงข้ามหลังจากได้รับชัยชนะในการแข่งขันกีฬา” หากเราแสดงความดีใจด้วยการกอดเพื่อนทุกคนหรือแสดงความดีใจด้วยการประบมือและกอดเพื่อนทุกคน ถือว่าผิด เพราะคำตอบที่ถูกต้องคือ แสดงความดีใจด้วยการกระโดดตบมือและยิ้มด้วยความยินดี (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับประถมศึกษาชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 4) กล่าวคือ การกอดเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งต้องห้ามภายหลังจากแข่งกีฬาชนะ เช่นเดียวกับข้อสอบที่ระบุว่า การไม่อยู่สองต่อสองกับเพศตรงข้ามถือว่าการวางตัวต่อเพศตรงข้ามที่เหมาะสมที่สุด ทั้งๆ ที่ การอยู่สองต่อสองกับเพื่อนอาจจะไม่ได้เป็นเรื่องเลวร้ายเสมอไป (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 3 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 7)

ประการที่สี่ การถูกผูกขาดว่าด้วยความหมายของกีฬาและการใช้เวลาว่าง

ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาได้ผูกขาดความหมายของชนิดกีฬาที่เราควรออกกำลังกายเพื่อให้ร่างกายแข็งแรงและสมรรถภาพดีขึ้น คือการเล่นโยคะเท่านั้น (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและ

พลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2551 ข้อ 5) ทั้งๆ ที่คำตอบอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการรำไม้พอง การวิ่งเหยาะ และการเดินแอโรบิก สามารถทำให้ผู้ที่ออกกำลังกายแข็งแรงและมีสมรรถิ ดิขึ้นด้วยได้เช่นกัน ไม่เพียงเท่านั้น ข้อสอบยังเข้าใจด้วยความแปลกพิสดารด้วยการถามว่า “ข้อใดแสดงถึงการเคารพสิทธิของผู้อื่นในการแข่งขันฟุตบอล” คำตอบคือ ผู้เล่นกองกลางส่งลูก ให้กองหน้ายิงประตู อนึ่ง การแข่งกีฬาทุกประเภทจะมีกติการองรับไว้ จึงไม่ควรเป็นเรื่องของสิทธิ ดั้งนั้นคำตอบที่ถูกเฉลยว่าไม่ถูกต้อง จึงไม่ได้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเคารพสิทธิ เช่น ผู้รักษาประตู เลี้ยงลูกบอลไปยังประตูฝ่ายตรงข้าม หรือกองหลังทำหน้าที่เล่นเป็นกองหน้า หรือกองหน้ามาทำ หน้าที่เล่นเป็นกองหลัง (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับประถมศึกษาชั้นที่ 6 ปี การศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 10)

นอกจากนี้ ข้อสอบยังได้ผูกขาดความหมายของกิจกรรมนันทนาการให้ครอบคลุมเพียง แค่การซ้อมฟุตบอลของนักฟุตบอลโรงเรียน การประกวดเต้นรำและการชนไก่เท่านั้น ส่วนการ เล่นฟุตบอลหลังเลิกเรียนไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมนันทนาการ (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 38) เช่นเดียวกับกิจกรรมนันทนาการหรือการใช้ เวลาว่างที่เหมาะสมกับนักเรียนมากที่สุดคือการไปค่ายปลูกป่า แต่หากว่าเราอาสาไปดูแลผู้ช่วย วัลโรค ถือว่าผิด (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2551 ข้อ 28) ตลอดจนกับคำถามที่ว่า “กิจกรรมบันเทิงใดส่งผลดีต่อร่างกายมากที่สุด” คำตอบคือ เล่น เก้าอีดันตรีและเต้นรำ แต่หากเราเล่นเก้าอีดันตรีและเปลี่ยนจากเต้นรำมาร้องเพลงแทน ถือว่า ไม่ถูกต้อง (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับประถมศึกษาชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 25)

ประการที่ห้า การผูกผูกขาดว่าด้วยความหมายอื่นๆ

ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษายังผูกขาดแบบแผนปฏิบัติอื่นๆ เช่น การเกริ่นก่อน ถามว่า “วันนี้เป็นวันเกิดของฟ้าใส ฟ้าใสตื่นแต่เข้าไปเลือกซื้ออาหารสด ขนม หวาน และ เครื่องดื่มที่ตลาด เพื่อมาจัดงานเลี้ยงเพื่อนๆ ที่บ้าน เมื่อกลับถึงบ้านฟ้าใสและแม่ช่วยกันประกอบ อาหาร หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ฟ้าใสและเพื่อนๆ ได้ร่วมกิจกรรมบันเทิงอย่าง สนุกสนาน” คำถามคือ “เมื่อกลับถึงบ้าน ฟ้าใสควรปฏิบัติตนข้อใดก่อน” คำตอบคือ ล้างมือให้ สะอาด ไม่ใช่ควรต้มน้ำทันที หรือนั่งพักผ่อนเหนื่อยหรือนำสิ่งของที่ซื้อมาจัดเรียง (ข้อสอบวิชา สุขศึกษาและพลศึกษา ระดับประถมศึกษาชั้นที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2552 ข้อ 24) หรือคำถาม ที่ว่า “ข้อใดไม่ใช่การสร้างเสริมการรู้จักตนเองและการยอมรับตนเอง” คำตอบคือ การบริหาร จัดการใช้เวลาอย่างเหมาะสม ทั้งๆ ที่ความจริงแล้ว การบริหารจัดการการใช้เวลาของตนเองให้

เหมาะสมเป็นหนึ่งในกระบวนการสำคัญทำให้เราสามารถรู้จักและยอมรับตนเองได้ ขณะที่คำตอบอื่นๆ ที่ถือว่าเป็นการสร้างเสริมการรู้จักตนเองและการยอมรับตนเองคือ การทำให้ค่านิยมกระจ่างชัดเจน การเผชิญกับปัญหาได้ และการรับรู้ถึงความรู้สึกตนเอง (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2550 ข้อ 5) รวมถึงคำถามที่ว่า “ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้วัยรุ่นนิยมแต่งกายให้เป็นจุดเด่นของตนเอง” คำเฉลยคือ ต้องการการยอมรับจากเพื่อนฝูงและเพศตรงข้าม แต่เอาเข้าจริงๆ แล้ว พวกเขาหรือพวกเขาก็อาจจะมีปัจจัยอื่นๆ ในตัวเลือกที่ข้อสอบมองว่าผิดก็ได้ เช่น ต้องการเลียนแบบดารานักกร้องหรือต้องการเลียนแบบคนที่ตนเองชื่นชอบ (ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา พ.ศ. 2553 ข้อ 6)

อภิปรายผล

จากข้อมูลข้างต้นพอจะเห็นได้ว่า ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษามีเกณฑ์ในการเลือกคัดสรรคำตอบที่ตนเองเชื่อว่าเป็นความจริงและถูกต้องไว้สูงสุดฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงความเป็นอัตวิสัยที่นักเรียนแต่ละคนควรสามารถใช้จินตนาการและทักษะในการวิเคราะห์ในมุมมองที่แตกต่างออกไปได้ ทั้งๆ ที่ระบอบความจริงดังกล่าวถูกกำกับด้วยการทำงานของอำนาจชุดหนึ่ง หากกล่าวแบบฟูโกต์ (Foucault, 1980) คือความรู้ที่ถูกทำให้เป็นความจริงเป็นผลกระทบของอำนาจที่ถูกโยงไว้กับศูนย์กลาง (centralize power) ที่ผูกติดไว้กับสถาบันต่างๆ ที่ถูกฝังไว้ตามมหาวิทยาลัย หรือกลไกของการศึกษาต่างๆ Foucault (1980) ยังตั้งคำถามต่อว่า “สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าสงสัยว่า กฎเกณฑ์อะไรของความถูกต้องที่ถูกนำมาใช้โดยความสัมพันธ์ทางอำนาจในการผลิตวาทกรรมต่างๆ ของความจริง” หากเปรียบกับข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาสามารถกล่าวได้ว่า ยากที่จะทำความเข้าใจได้ว่าคำเฉลยหรือคำตอบในแต่ละข้อนั้น ใช้อะไรเป็นกฎเกณฑ์

ที่ผ่านมาสังคมไทยมักจะกล่าวเสมอว่า นักเรียนไทยยังขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ แต่พอนักเรียนต้องการที่จะคิดวิเคราะห์กลับต้องตกอยู่ในกับดักของเนื้อหาข้อสอบดังที่กล่าวไปข้างต้น การก่อรูปสร้างนักเรียนให้คิดอยู่ภายใต้กรอบอย่างเคร่งครัดถูกผลิตซ้ำภายใต้ข้อสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาซึ่งมีเนื้อหาคล้ายคลึงกันทุกปี การสอบวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาจึงเป็นผลมาจากการลงทุนด้านอุดมการณ์จากรัฐ หากนักเรียนต้องการทำคะแนนดีๆ พวกเขาต้องยอมจำนนกับชุดคำตอบที่ถูกเลือกไว้ให้แล้วเพียงเท่านั้น ในแง่นี้ ทั้งตัวนักเรียนและสมองของพวกเขาจึงเป็นองค์ประธาน/ร่างทรง (subject) ในการถูกคิดแทน ถูกแปรรูปและถูกสร้างภายใต้

จินตนาการของรัฐให้พวกเขาเป็นคนยินยอม ไม่ตั้งคำถาม ไม่มีจิตใจเชิงวิพากษ์ (critical mind) และ ถูกทำให้อยู่ภายใต้กระบวนการทำให้เป็นปกติ (normalization) หรือเอาเข้าจริงๆ แล้ว สิ่ง ที่รัฐไทยต้องการให้นักเรียนเป็นกลับเข้ากันได้กับสังคมอำนาจนิยมที่ต้องการให้ประชาชนเชื่อ และเชื่อเท่านั้น (มติชน, 14 พฤษภาคม 2559)

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณฝ่ายวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยขอนแก่น สำหรับ ทุนอุดหนุนในการทำวิจัย ภายใต้โครงการนักวิจัยหน้าใหม่ปี 2556 ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

รายการอ้างอิง

- “1 มี.ค.สอบโอเน็ตเหตุสุวิสัย” **เดลินิวส์**, 3 กุมภาพันธ์ 2554 น.22
- “กระดาศคำตอบ (โอเน็ต) แผ่นนี้มีคำตอบ” **โพสต์ทูเดย์**, 23 มกราคม 2553 น. ส.8, ส.9.
- “รัดนา แซ่เล้า อำนานานิยมใน’การศึกษาไทย’ สังคมที่กล่อมให้คนเชื่อ” **มติชน**, 14 พฤษภาคม 2559
- สถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ. (2551). **วิสัยทัศน์และพันธกิจของสถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน)**. สืบค้นจาก <http://www.niets.or.th/>
- “สทศ.ยื่นข้อสอบโอเน็ตต่อออกตามหลักสูตร” **ไทยรัฐ**, 25 กุมภาพันธ์ 2553 น.15.
- “สพฐ.ปรับใหม่ปี 55 ใช้ฉบับยาวเชื่อวัดผลสัมฤทธิ์ดีกว่า.เปลี่ยนอีกแล้วข้อสอบโอเน็ต ป.6” **สยามรัฐ**, 20 มกราคม 2554 น. 27
- “สุชาติ ธาดาธำรงเวช โหมโรงด้านคอร์รัปชันการศึกษา..ยุบ ร.ร.เหลือ 2 หมื่น สอบ O-NET ทุกเดือน” **สยามรัฐ**, 25 มกราคม 2555
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). **การปฏิรูปการศึกษา 2552-2561**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- อัญญรัตน์ นาเมือง. (2553). การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย. **วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวรวารสารชนครินทร์**, 2 (2), 112-121.
- Althusser, L. (1971). Ideology and Ideological State Apparatuses. In L. Althusser (Ed.), **Lenin and Philosophy and other Essays**. New York: Monthly Review Press.
- Bowles, S & Gintis, H. (1976). **Schooling in Capitalist America: Educational Reform and the Contradictions of Economic Life**. London: Routledge and Paul Kegan.
- Dale, R. (1977). **The Structural Context of Teaching**. Milton Keynes: Open University Press.
- Dorling, D. (2014). **Inequality and the 1%**. London and New York: Verso Book.
- Dumrongkiat Mala. (2017). 12th year students fail four of five O-Net exams. **Bangkok Post**. March 21, 2017.
- Foucault, M. (1977). **Discipline and Punish**. New York: Pantheon Books.

- Foucault, M. (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977**. Harvester: London.
- Goodman, J. (2013). The Meritocracy Myth: National Exams and the Depoliticization of Thai Education. **Sojourn: Journal of Social Issues in Southeast Asia**, 28 (1), 101-31
- Illich, I. (1971). **Deschooling Society**. London: Calder & Boyars.
- Reimer, E. (1971). **School is Dead: An essay on alternative education**. Harmondsworth: Penguin Book.
- Robinson, P. (1981). **Perspectives on the Sociology of Education on Introduction**. London: Routledge & Kagan Paul.
- Schwartz, A.J. (1975). **The Schools and Socialization**. New York: Harper & Row.

